

МОДЕЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСНОВНИХ СТОРІН ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ СПЕЦІАЛІСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Пилипей Леонід

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія
банківської справи Національного банку України»

Анотація: у статті наведено рівень підготовленості випускників вищих навчальних закладів у відповідності з запитами сучасного виробництва. На базі центру перепідготовки Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» спеціалістів регіональних відділень системи Національного банку України проведено дослідження основних сторін спеціальної психофізіологічної підготовленості спеціалістів економічного профілю і її кореляційні зв'язки з рівнем професійної майстерності.

Отримано банк даних показників найбільше значущих для кваліфікованих економістів основних психофізіологічних якостей. На основі банку даних, розроблені критерії оцінки психофізіологічної підготовленості економістів за рівнем розвитку провідних для них спеціальних фізичних якостей.

Ключові слова: спеціалісти, економісти, моделі, психофізіологічні якості, кореляція.

Аннотация. Пилипей Л.П. Модельные характеристики основных сторон психофизиологической подготовленности специалистов экономического профиля. В статье приведены уровень подготовленности выпускников высших учебных заведений в соответствии с запросами современного производства. На базе центра переподготовки Государственного высшего учебного заведения «Украинская академия банковского дела Национального банка Украины» специалистов региональных отделений системы Национального банка Украины проведено исследование основных сторон специальной психофизиологической

подготовленности специалистов экономического профиля и ее корреляционные связи с уровнем профессионального мастерства.

Получено банк данных показателей наиболее значимых для квалифицированных экономистов основных психофизиологических качеств. На основе банка данных, разработаны критерии оценки психофизиологической подготовленности экономистов по уровню развития ведущих для них специальных физических качеств.

Ключевые слова: специалисты, экономисты, модели, психофизиологические качества, корреляция.

MODEL CHARACTERISTICS OF THE MAIN PARTIES OF PSYCHO-PHYSIOLOGICAL READINESS OF ECONOMIC PROFILE SPECIALISTS

Phylypey L., PhD in Physical Education and Sport

The State higher educational establishment “The Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”

Summary. [Phylypey L. Model characteristics of the main parties of psycho-physiological readiness of economic profile specialists.](#) The article presents the level of preparedness of university graduates in accordance with the demands of modern production. At the center of retraining of the State higher educational establishment “The Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine” of experts of regional offices of the National Bank of Ukraine the research has been performed of the main parties of the special psycho-physiological readiness of economic profile specialists and its correlation relationship with the level of professional skill.

Based on the data bank of the most significant indicators for qualified economists basic psycho physiological qualities. Based on the data bank criteria for evaluating psychophysical training of economists in terms of leading to their special physical characteristics are developed.

Key words: specialists, economists, models, psycho-physiological qualities, correlation.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток сучасної науки і техніки, постійно зростаючий потік необхідної інформації, інтенсифікація навчального процесу впливають на характер навчального процесу у ВНЗ [2].

Останнім часом проведено багато досліджень професійно-прикладної фізичної підготовки за окремими спеціальностями [14]. Нині існує проблема, що систематизовано лише окремі аспекти наукового знання, не цілісну систему професійно-прикладної фізичної підготовки, а загальна концепція ще не сформована.

Професійно-прикладна фізична підготовка як спеціалізований вид підготовки студентів, окрім фізіологічних передумов, які вона створює, має такі властивості, як професійну мотивацію, моральні і духовні характерологічні якості, цілеспрямованість, почуття, обов'язки і відповідальність, рішучість, наполегливість, емоційну врівноваженість [7].

Тому на певному етапі розвитку суспільства, коли людський чинник не відігравав такої важливої ролі у суспільному виробництві, можна було обмежитися загальною фізичною підготовкою. Сьогодні проблема інтенсифікації виробництва вимагає підвищення якості підготовки фахівців до конкретних видів трудової діяльності, відповідно, викликає необхідність профілювання фізичного виховання до вимог обраної професії [11, 13, 16].

Як показує аналіз досліджень [15], у сучасних умовах у структурі загальної готовності людини, яка є складовою професійно-прикладної фізичної підготовки до професійної діяльності, що трактується як відповідний біосоціальний стан особи, виділяються такі її види: духовна (ідейна, політична, моральна); спеціальна трудова (виробнича, теоретична, технічна, технологічна); психічна (розумова, волева, рефлексивно-емоційна); фізично-тілесна, функціонально-рухова [15]. Це необхідно враховувати при створенні професіограм спеціалістів економічного профілю з метою підготовки студентів до адаптації у виробничих колективах, формування їх як лідерів до

спілкування, керівництва колегами. Все це зумовлює пошук раціональних шляхів здійснення ППФП у системі фізичного виховання вузу.

Проблемою ППФП є використання в професійній діяльності більшості спеціальностей інформаційних технологій.

Актуальність впровадження професійно-прикладної фізичної підготовки у навчальний процес з фізичного виховання підтверджена багатьма дослідниками [4, 6, 12].

Теоретичні напрацювання і методичні розробки професійної спрямованості фізичної підготовки у ВНЗ за окремими професіями значні за обсягом, але цілісна концепція ППФП відсутня.

Зміст професійно-прикладної фізичної підготовки, форми, методи, засоби фізичної культури і спорту, питання підвищення ефективності професійної підготовки студентів ВНЗ з урахуванням вибраної спеціальності досліджувалися багатьма науковцями [1, 8, 14].

Однак вплив прогресу на суспільне виробництво, нові економічні відносини, зміна структури, місця і функціональної ролі спеціалістів – все це вимагає перегляду структури, змісту і спрямованості професійно-прикладної фізичної підготовки студентів.

Проблема професійної підготовки у ВНЗ досліджувалася при розробці професійно-прикладної фізичної підготовки студентів ВНЗ економічних спеціальностей [1, 3, 8].

Відсутність теоретико-методичного обґрунтування модельних характеристик основних сторін психофізіологічної підготовленості спеціалістів економічного профілю з метою створення ефективної системи ППФП вимагає дослідження в цьому напрямку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр. Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України за темою «Теоретико – методичні основи професійно-

прикладної фізичної підготовки студентів вищих навчальних закладів» (3.1.8.3 п).

Мета дослідження: теоретико-методичне обґрунтування модельних характеристик основних сторін психофізіологічної підготовленості спеціалістів економічного профілю.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел, узагальнення досвіду і практики, педагогічні спостереження, педагогічний експеримент, моделювання, методи математичної статистики.

Результати досліджень та їх обговорення. Результати кореляційного аналізу взаємозв'язку рангової оцінки професійної підготовки з різноманітними параметрами психофізіологічних якостей дозволили, з одного боку, визначити структуру значимість кожної з якостей для прояву психофізіологічної підготовленості представників даної професії, а з іншого боку, виявити найбільш інформативні для них показники, на які потрібно орієнтуватися при характеристиці якісних сторін рухової діяльності на етапах підготовки і контролю індивідуальних можливостей і для збереження працездатності. Такі показники потрібно розглядати як оціночні параметри, які можливо використовувати в процесі контролю і управління підготовкою спеціалістів економічного профілю.

Оціночні рівні і модельні характеристики основних сторін психофізіологічної підготовленості спеціалістів економічного профілю дають можливість моделювати на основі цих даних професіограми спеціалістів.

У зв'язку з цим актуальною стає проблема об'єктивної оцінки різних сторін підготовки студентів-економістів (в тому числі і фізичної), що дає можливість отримати інформацію про рівень розвитку основних фізичних якостей.

Об'єктивність і ефективність оцінки якісних сторін рухової діяльності визначається, насамперед об'єктивністю критеріїв їх оцінки. У професійній діяльності економістів критеріями можуть бути параметри, які базуються на

виділенні нами показників найбільш значущих для кваліфікації економістів основних психофізіологічних якостей.

Аналіз базується на установлених середньостатистичних значеннях і величинах стандартних відхилень для кожного з виділених показників психофізіологічних якостей.

У такому випадку значення показників, які входять у межі $\bar{x} \pm S_x$ можна розцінювати як середні для даної групи економістів, а значення, що виходить за ці межі, як вище чи нижче середніх.

Під час дослідження стояло питання про значущість для кваліфікованих економістів окремих фізичних якостей. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що статична витривалість, швидкість, координація рухів рук мають першочергове значення для досягнення високих показників у професійній діяльності, тоді як гнучкість, загальна витривалість мають другорядне значення.

Високе статистичне значення має величина кореляційних коефіцієнтів для цілого ряду показників, що свідчить про тісний кореляційний зв'язок між ними. Це те що послужило підставою для формування комплексу тестів, які дозволяють об'єктивно здійснювати моніторинг якісних сторін спеціальної фізичної рухової діяльності економістів (табл. 1).

Так, для оцінки силових можливостей нами виділені такі тести, як згинання і розгинання рук в упорі лежачи, підйом тулуба з положення лежачи (динамічна сила), а також визначення силових параметрів статичної витривалості і швидкісні показники перехресних рухів руками.

Для визначення рівня спеціальної витривалості доцільно враховувати інформативні показники, які характеризуються тривалістю процесу, і проби з професійної діяльності. Були взяті середньогрупові і виділені для узагальненої моделі фізичної підготовленості показники якісних сторін рухової діяльності кваліфікованих спеціалістів економічного профілю. Для характеристики кожної з вказаних психофізіологічних якостей виявились інформативними параметри, які виступають самостійно, тісно корелюють між собою і які обґрунтовано

можна використовувати для створення загальногрупової і індивідуальних моделей психофізіологічної підготовленості.

Таблиця 1

Критерії оцінки психофізіологічної підготовленості економістів за рівнем розвитку провідних для них спеціальних фізичних якостей

Види вправ	Одиниця виміру	Показники рівня психофізіологічної підготовки		
		Нижче середнього	Середній рівень	Вище середнього
Згинання і розгинання рук, разів	бали	< 11	11–31	> 31
	рази	< 25	25–45	> 45
Піднімання тулуба з положення лежачи, разів за 1 хв.	бали	< 15	15–35	> 35
	рази	< 28	28–48	> 48
Статична витривалість, на зігнутих руках, ногах 90°	бали	< 7	7–27	> 27
	с	< 16	16–43	> 43
Станова сила, кг	бали	< 15	15–35	> 35
	кг	< 75	75–175	> 175
Перехресні рухи руками, с	бали	< 17	17–37	> 37
	с	< 11,7	11,7–10,0	> 10,0
Тест Купера, м	бали	< 13	13–33	> 33
	м	< 1700	1700–2500	> 2500
Тепінг тест, разів	бали	< 19	19–39	> 39
	рази	< 62	62–80	> 80
Проста реакція	бали	< 9	9–29	> 29
	с	> 0.3	0.3–0.2	< 0.2
Реакція вибору	бали	< 6	6–26	> 26
	с	> 0.4	0.4–0.3	< 0.3
Гнучкість	бали	< 12	12–32	> 32
	см	< 6	6–16	> 16
Динамометрія лівої руки	бали	< 11	11–31	> 31
	кг	< 30	30–51	> 51
Динамометрія правої руки	бали	< 14	14–34	> 34
	кг	< 35	35–55	> 55

У комплекс тестів внесені ті з них, які характеризують витривалість і гнучкість, незважаючи на те, що параметри цих психофізіологічних якостей не виявили тісного кореляційного взаємозв'язку з ранговою оцінкою професійної

майстерності економістів. Витривалість і гнучкість як базові фізичні якості повинні бути враховані в практиці професійно-прикладної фізичної підготовки.

Використання узагальнених, групових і індивідуальних моделей професійної діяльності знайде застосування для орієнтації і корекції ППФП. Такі характеристики дозволяють виділити сильні сторони економістів-професіоналів, оцінювати значущість для професійної діяльності, а також спостерігати динаміку параметрів, які відображають стан тих психофізіологічних якостей, які детермінують успіх у роботі конкретного спеціаліста.

Отримані в процесі проведених досліджень середньогрупові значення вказаних показників дозволяють розглянути як оціночні рівні для характеристики основних психофізіологічних якостей економістів-професіоналів і використовувати при створенні як групових, так і індивідуальних моделей якісних сторін їх рухової діяльності.

Модельні характеристики основних сторін спеціальної фізичної підготовленості кваліфікованих економістів дають можливість розробити моделі засобів розвитку відповідних рухових якостей.

Подані дані наочно демонструють узагальнені особисто досліджені параметри психофізіологічних якостей досвідчених економістів-професіоналів.

У даному випадку можна стверджувати про середній рівень розвитку і пропорційне співвідношення всіх тих психофізіологічних якостей, які необхідні економісту для досягнення високої професійної працездатності.

Моделі можуть суттєво відрізнятись, але така різниця може компенсуватися напруженням нервової психічної сфери, що може виразитися в певних захворюваннях.

Наведений аналіз дає можливість використання його результатів для пошуку раціональних підходів для підвищення психофізіологічної оптимізації і, як наслідок, підвищення ефективності ППФП.

Таким чином, орієнтація на виділені показники якісних сторін рухової діяльності і визначені нами критерії їх оцінки створюють передумови для

здійснення моніторингу психофізіологічної підготовки економістів, раціонального індивідуального підбору для них засобів і методів розвитку необхідних спеціальних фізичних якостей.

Серед засобів ППФП, які забезпечують вдосконалення різних сторін підготовки, важливе місце належить засобам і критеріям оцінки фізичної підготовленості, використання яких спрямовано на підвищення функціональних можливостей різних фізичних систем, а відповідно, і на розвиток фізичних якостей.

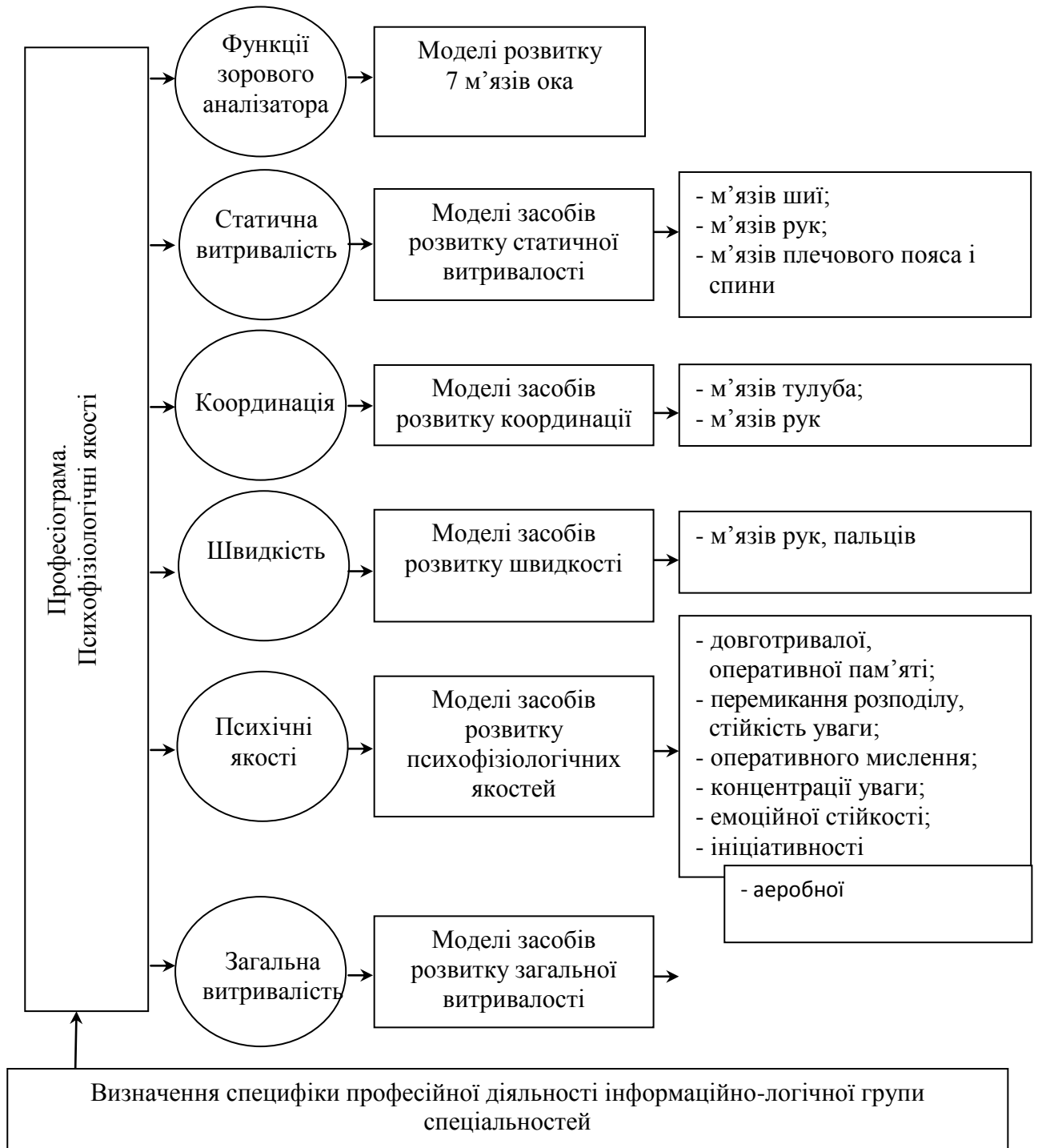
Здійснення в рамках проведеної різниці контролю оцінки ефективності застосування цих засобів є необхідні умови раціональної організації праці, оскільки дозволяє здійснити зворотний зв'язок між викладачем і студентом, тим самим підвищує якість управлінських рішень у процесі ППФП.

Методичний підхід до оцінки фізичної підготовленості економістів при визначенні підходів до моделювання їх фізичної підготовленості здійснювався на основі положень теорії і методики фізичного виховання, в яких відображаються необхідні вимоги до організації і правил проведення конкретних заходів у навчальному процесі [5].

Насамперед бралися до уваги врахування специфічних особливостей і умов роботи економістів і навчання студентів, які будуть відповідати можливостям здійснення цих тестувань, їх інформативність і надійність.

Обґрунтовано вибраний нами комплекс тестів дозволяє виконувати діагностику фізичної підготовленості економістів за рівнем прояву найбільш важливих фізичних якостей, а визначені при цьому показники відповідають пред'явленим до них вказаним вище вимогам. Їх дотримання забезпечить можливість отримати в процесі проведених досліджень достатньо надійну інформацію про стан підготовки студентів і використовувати їх з метою моделювання і корекції навчального процесу.

У системі ППФП застосовуються інформаційні, словесні і графічні моделі (рис. 1), які подані в монографії [9].

Користуючись тим чи іншим способом моделювання, ми створюємо моделі керуючих впливів, взаємодії, зміни стану системи на певні впливи і моделі (зразок) системи ППФП.

В управлінні процесом ППФП об'єктивно виникає необхідність розробки багатьох видів моделей: режиму праці працівників певної професії, які включають моделі фізичного стану під час занять фізичними вправами, що

включаються як узагальнені показники, окремі – морфо-функціональний статус, соматичне здоров'я, фізична підготовленість; моделей уроків ППФП, фізичного виховання; моделей процесу – програми занять в ППФП; моделей засобів розвитку психофізичних якостей. Ці моделі представляються на трьох рівнях – узагальненому, груповому, індивідуальному [10].

У процесі ППФП для здійснення управління передбачені описи моделі оперативного управління студента і його фактичний стан в даний час, а також моделі того стану, який потрібно досягти. Ці моделі мають цифрові характеристики рівнів основних видів підготовленості – загальної, спеціальної, професійної, технічної та ін. Крім того, розроблені моделі основних програм впливу, засобів розвитку загальних і спеціальних якостей психофізичної підготовки, вправ, тренувальних занять, циклів, етапів. Також розроблена система педагогічного контролю, яка фіксує стан, ефективність процесу ППФП і зміни, які відбуваються в організмі.

Концептуальна модель ППФП передбачає розробку і алгоритм використання моделей програми, циклів, етапів, занять, засобів, які формуються у процесі навчання і спостереженні за системою під час її функціонування.

Проведений аналіз професіограм спеціалістів показав, що основними фізичними та психофізіологічними якостями, уміннями, навичками, які визначають високий рівень адаптації і успішної професійної діяльності спеціалістів економічного профілю, є:

- статична і загальна витривалість м'язів тулуба і плечового пояса, швидкість і координація рухів рук;
- уміння самостійно оптимізувати психофізіологічний стан, розвиток системи м'язів зорового аналізатора.

Тільки врахувавши зміни професійних умов і вимог, пов'язаних з НТР і еволюцією технологій, можна створити ефективну систему ППФП спеціалістів економічного профілю відповідно до кар'єрних очікувань випускників (див. рис. 1).

Висновки.

1. Аналіз практики і літературних джерел показав відсутність модельних характеристик основних сторін психофізіологічної підготовленості спеціалістів, що звичайно не дає можливості побудувати ефективну реальну систему ППФП у вузі.
2. Дослідження основних сторін психофізіологічної підготовленості кваліфікованих спеціалістів регіональних відділень НБУ дало можливість створити банк для критеріїв оцінки підготовленості.
3. Теоретико-методичне обґрунтування моделей і критеріїв підготовленості економістів дає можливість для ефективного управління в ППФП, що підтвердила практика роботи в ДВНЗ «УАБС НБУ» з 2000 по 2012 рр.

Подальша перспектива досліджень полягає у створенні комп'ютерних програм для правління ППФП у вузі.

Список використаних джерел

1. Блинов В. И. Содержание и методы профессионально-прикладной физической подготовки студентов-экономистов / В. И. Блинов // Теория и практика физической культуры. – 1976. – № 9. – С. 5–54.
2. Голубев И. П. ППФП студентов педагогических языковых вузов : учебн. пособие / И. П. Голубев – М., 1982. – 127 с.
3. Завидівська Н. Н. Професійно-прикладні основи формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : дис. канд. пед. наук: спец. 24.00.02 / Завидівська Наталія Назарівна. – Л. : 2002. – 230 с.
4. Ильинич В. И. Профессионально-прикладная физическая подготовка будущих агрономов / В. И. Ильинич // Теория и практика физической культуры. – М., 1980. – № 1. – С. 41–43.
5. Круцевич Т. Ю. Учебник для высших учебных заведений физического воспитания и спорта / Под ред. Т. Ю. Круцевич // Теория и методика

- физического воспитания. Олимпийская литература : в 2-х томах – К : 2008.
6. Мананков Н. Е. К вопросу об оценке физической подготовленности студентов / Н. Е. Мананков // Теория и практика физической культуры. – 1978. – № 9. – С. 53–56.
 7. Осіпцов А. В. Фізична культура професійно-прикладної спрямованості як невід'ємна складова загальної культури особистості сучасного фахівця /А. В. Осіпцов, Т. М. Пристинська, І. В. Макущенко, І. В. Караїмчук // Педагогічні, психологічні та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, за ред. С. С. Єрмакова. – 2007. – № 11. – С. 67–69.
 8. Остроушко С. В. Профессиональная направленность в физическом воспитании студентов финансово-экономических специальностей : автореферат дис. канд. пед. наук / С. В. Остроушко. – Хабаровск : 1999. – 24 с.
 9. Пилипей Л. П. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів : монографія / Л. П. Пилипей. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 312 с.
 10. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в Олимпийском спорте / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 1997. – С. 180–193
 11. Полиевский С. М. Физкультура и профессия / С. М. Полиевский, И. Д. Старцева // Физкультура и спорт. – Москва, 1988. – 160 с.
 12. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методика и тесты : учебное пособие [ред. сот. Д. Я. Райгородский]. – М. : изд. Дом Бахрах-М, 2000. – 886 с.
 13. Степанян И. В. Организационно-методические аспекты ППФП в средних специальных учебных заведениях : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Степанян Ирина Владимировна. – Москва : 2005. – 22 с.
 14. Фалькова Н. І. Фізична підготовка студенток економічних спеціальностей з урахуванням їх морфофункціональних особливостей :

автореф. дис.: спец. 24.00.02 / Фалькова Наталія Іванівна. – Львів : Львівський ДІФК, 2002. – 20 с.

15. Шевченко О. О. Удосконалення професійної працездатності військових фахівців протиповітряної оборони сухопутних військ засобами фізичної підготовки: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 / Львівський державний університет фізичної культури. – Львів : 2010. – 20 с.

16. Chariton G. A. Physiologic consequences of training / G. A. Chariton, M.H. Czawtord // *Cardiol: Clin*, 1997. – v. 15. – № 3. – P. 345-354.

Авторська довідка

Прізвище, ім'я по батькові: Пилипей Леонід Петрович

kf.uabs@gmail.com

Місце роботи: Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України" вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40030, Україна.

The address of the "Ukrainian Academy of Banking of National Bank of Ukraine": 57, Petropavlivska str., 40030, Sumy, Ukraine.

Посада: завідувач кафедри фізичного виховання

Науковий ступінь: доктор фізичного виховання і спорту

Вчене звання: доцент

Службова адреса:

Домашня адреса: м. Суми, вул. Дем'яна Коротченка, 14, кв. 90

Телефон: 8(0542) 619-912